

УДК 929Данил:069(477)

Івахненко Ірина

Київський університет імені Бориса Грінченка

Вклад Василя Данилевича у розвиток музейництва України

Василь Юхимович Данилевич (1872 – 1936)

Abstract. The article is devoted to the personality of the famous Ukrainian historian, scientist, public figure, archaeologist, numismatist, museologist Vasyl' Danylevych.

The relevance of the study consists in researching the museum activities of the Ukrainian historian at the end of the 19th – in the first third of the 20th century. Vasyl' Danylevych was born in a family of a hereditary nobleman, graduated from the 4th Kyiv gymnasium and the History and Philology Faculty of St. Volodymyr University in Kyiv. Under the guidance of Professor Volodymyr Antonovych he wrote a competitive work “An Outline of the History of the Polotsk Land until the end of the XIV century” for which he received a gold medal and the right to become a professorial scholarship holder and continue his studies in the master's program. He became a member of the Kyiv School of Historians of Professor Antonovych.

Vasyl' Danylevych took an active part in the work of several Ukrainian museums. He worked in the Museum of Fine Arts and Antiquities at Kharkov University, in the Ethnographic Museum of Historical and Philological Society of Kharkiv University. In Kyiv he participated in the work of the

Kyiv Art, Industrial and Scientific Museum and the Museum of Antiquities of the St. Volodymyr University. He also founded the Archaeological Museum of Higher Women's Courses in Kyiv. In these museums he headed certain departments, carried out energetic activities for the development of these institutions, replenished attached to museums the collections of libraries and the collections of coins, various finds, and created their lists, etc. Vasyl' Danylevych managed to draw attention to the museum works and museum activities of his students, and then the museums were replenished with new archaeological materials collected by him and students.

During more than 40 years of scientific and more than 30 years of teaching activities, Vasyl' Danylevych proved himself in various fields. His research interests covered a wide range of issues related to the history and archeology of Kyivan Rus', numismatics, historical geography and other issues. From the memoirs of his student, the scientist took a very thorough and critical approach to his work, so his accuracy in work allowed him to clearly express himself and make a significant contribution not only in the field of museum work, but also in his scientific activities in general.

Keywords: Vasyl' Danylevych, historian, scientist, museologist, museum activity, St. Volodymyr University, Professor Antonovych Kyiv School of Historians, Kharkiv University, the Museum of Antiquities of St. Volodymyr University, the Ethnographic Museum of Historical and Philological Society of Kharkiv University, Kyiv Art-Industrial and Scientific Museum, Kyiv Higher Women's Courses Archaeological Museum, the end of the 19th – the first third of the 20th century, St. Volodymyr University, Kharkiv University, Kyiv.

Актуальність. Дослідження та аналіз діяльності українських діячів кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. у сфері музейництва є важливою та актуальною темою для вивчення істориками ХХІ ст. Дослідження музейницької діяльності В. Ю. Данилевича потребує вивчення та популяризації. Василь Юхимович Данилевич (1872–1936) – видатний український історик, археолог, нумізмат, музеєзнавець, етнограф, громадський діяч та представник Київської історичної школи професора Антоновича. За понад тридцять років наукової та викладацької діяльності він зробив вагомий внесок у розвиток української освіти та науки.

Мета статті – дослідити діяльність Василя Юхимовича Данилевича у сфері музейництва України кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.

Для розкриття теми статті ми проаналізували праці В. Е. Данилевича¹, Г. П. Герасимової², А. О. Гомоляко³, замітку про Етнографічний музей у газеті «Рада»⁴, статті Ю. Зиновівої⁵, К. А. Кобченко⁶, В. Е. Козловської⁷, Б. Крупницького⁸, С. М. Ляшко⁹, С. С. Пічкур¹⁰, О. В. Юркової¹¹.

Василь Юхимович Данилевич брав безпосередню активну участь у роботі Музею витончених мистецтв і старожитностей Харківського університету, створенні та розвитку Етнографічного Етнографічний музей Харківського історико-філологічного товариства, Київського художньо-промислового та наукового музею, Музею старожитностей Університету Св. Володимира у Києві, заснував Археологічний музей Вищих жіночих курсів у Києві.

Василь Данилевич народився 9 лютого 1872 р. у місті Курськ у родині дворянина. У 1891–1895 роках навчався в історичному відділенні історико-філологічного факультету Університету Святого Володимира, де його науковим керівником був видатний історик Володимир Боніфатійович Антонович. Саме тоді Василь Данилевич зацікавився давньоруською та українською історією, археологією та нумізматиною. Згодом вступив у Київську школу істориків професора Антоновича, який запропонував студентові тоді другого курсу зосередитися на вивченні історії Полоцької землі. У 1894 році за конкурсну роботу

¹ Данилевич, В. Е. 1896. Очерки истории Полоцкой земли до конца XIV столетия. Тип. Императорского Университета Св. Владимира. Киев. 288 с.

Данилевич, В. Е. 1911. Музей изящных искусств и древностей при Харьковском университете (1805-1905). *Учебные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805-1905)* /под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. Харьков. 52-68.

Данилевич, В. Е. 1911. Этнографический музей. *Учебные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805-1905)* /под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. Харьков. 132-140.

² Герасимова, Г. П. Данилевич Василь Євтимович. *Енциклопедія сучасної України*: у 30 т /ред. кол. І.М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. Київ. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23436.

³ Гомоляко, А. 2010. В. Ю. Данилевич як дослідник історії Слобожанщини. *Український історичний збірник*. 13(2). 97-105.

⁴ Етнографічний музей у Харкові. (24.09.1908). *Рада*. Київ. 218. С.3.

<https://libraria.ua/numbers/920/64698/?PageNumber=3&ArticleId=2284477&Search=данилевич>

⁵ Зиновіва, Ю. 2017. Формування археологічної бібліотеки Київського художньо-промислового і наукового музею: люди і книги. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. Київ. 21. 378-385.

⁶ Кобченко, К. А. 2002. Київські вищі жіночі курси: становлення жіночого університету. *Наукові записки*. 191-196.

⁷ Козловская, В. Е. 1937. Памяти проф. В. Е. Данилевича: Некролог. *Советская археология*. 4. 313-315.

⁸ Крупницький, Борис. 2017. Зі спогадів історика /Упоряд., вст. стаття, ком. Дмитра Гордієнка; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ. 144. с.

⁹ Ляшко, С. М. 2003. Про участь В. Ю. Данилевича у підготовці та роботі XII Археологічного з'їзду у Харкові. *Археологія*. Київ. 132-135.

¹⁰ Пічкур, С. С. 2012. Археологічна освіта в Києві у другій половині XIX – на початку XX століття. *Археологія і давня історія України*. Київ. 9. 208-212.

¹¹ Юркової, О. В. 2004. Данилевич Василь Юхимович. *Енциклопедія історії України* /редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка. 2: Г-Д. 688 с.

http://www.history.org.ua/?termin=Danylevych_V.

«Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV в.»¹². Василя Данилевича нагородили золотою медаллю. Праця стала єдиною монографією та найвагомішою опублікованою роботою В. Ю. Данилевича.

Данилевич Василий Ефимович. Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV столетия. Киев: тип. Имп. ун-та св. Владимира В.И. Завадского, 1896.

Після закінчення навчання в Університеті Св. Володимира В. Ю. Данилевич займався педагогікою. Він викладав у Бакинському реальному училищі в 1896–1897 рр., був вчителем Юр'ївського (Тарту) реального училища в 1897–1900 рр., Ревельської Олександрівської гімназії у 1901 р, вчителював у Харківській гімназії в 1902–1907 рр., працював приват-доцентом у Харківському університеті в 1903–1907 рр. та Університеті Св. Володимира в 1907–1915 рр., на Вищих жіночих курсах у Києві, у Варшавському університеті в 1915–1917 рр., професором в Університеті Св. Володимира у Києві та Київському інституті народної освіти в 1920–1931 рр.¹³

В. Ю. Данилевич активно займався археологічною та громадською діяльністю, залучав до праці своїх учнів. Його учень Б. Д. Крупницький так згадував науковця: *«Завжди дуже пристойно вбраний, навіть з солідною елеганцією, хоч і не вишукано, Данилевич, своїм безкровним, пошовклим, немов з пергаменту, обличчям, робив на мене враження якоїсь постаті, вихопленої з візантійської ікони. В його понурім, здерев'янілім обличчі, в його поважних повільних рухах і одноманітнім, протяжнім голосі було щось з атавістичного, дворянсько-затхлого, і ніяк не можна було уявити собі його молодим, людиною, що могла щиро засміятися, бути веселою й жартівливою»*¹⁴.

¹² Данилевич, В. Е. 1896. Очерки истории Полоцкой земли до конца XIV столетия. 288 с.

¹³ Юркова, О. В. Данилевич Василь Юхимович. http://www.history.org.ua/?termin=Danylevych_V. Герасимова, Г. П. Данилевич Василь Євтимович. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23436.

¹⁴ Крупницький, Борис. Зі спогадів історика. С. 18.

В університетські роки В. Ю. Данилевич брав активну участь у роботі Музею старожитностей Університету Св. Володимира, яким опікувався професор Антонович¹⁵. Саме тому одним із провідних напрямків його досліджень стала музейницька діяльність. Впродовж 1903–1907 рр. В. Ю. Данилевич поєднував посади приват-доцента Харківського університету та хранителя Етнографічного музею Харківського ІсторикоФілологічного товариства (дата відкриття – 21 вересня 1908). Засновником та директором музею був видатний український історик та етнограф Микола Сумцов. Разом із ним багато працював і сам В. Ю. Данилевич. Найчисленнішу колекцію музею становили експонати, присвячені життю українського народу. У музеї знаходився кримський відділ, пам'ятки якого були зібрані В. Ю. Данилевичем. В цьому відділі також була представлена колекція народної медицини. Про заснування музею в Харкові повідомлялося у газеті «Рада» від 1908 р.¹⁶.

В. Ю. Данилевич брав активну участь у розвитку харківського Музею витончених мистецтв і старожитностей Харківського університету, а також відділу первісних старожитностей, де науковець займався неолітичними, кіммерійськими та слов'янськими старожитностями, систематизував та упорядкував предмети каталогу нумізматичного кабінету¹⁷. У 1906 р. історик передав до цього Музею колекцію портретів, малюнків та інших друкованих творів, які стосувалися українського письменника Івана Котляревського¹⁸.

Ексклюзивним експонатом Музею образотворчих мистецтв і старожитностей при Харківському університеті була, передана В. Ю. Данилевичем у 1902 р., вирізка поховання з кургану між селами Кириковка та Нова Горобина. В Україні це була одна з перших спроб дослідження такого виду археологічних знахідок. Так Данилевич писав про те, що спонукало його зробити цю вирізку: *«Археологические модели в музеях о многом говорят специалистам, но не дают возможности составить достаточно ясное представление лицам, не обладающим специальными познаниями в этой науке, но желающим получить знания. Последнее обстоятельство заставило западноевропейских археологов изменить постановку этого вопроса: они стали перемещать в музеи погребения с той землей, в которой они были найдены»*. В. Ю. Данилевич детально описав усі етапи вирізки поховання, зокрема перевезення 67-пудового експонату¹⁹.

У 1907 р. Василя Юхимовича було запрошено до Університету Св. Володимира на посаду приват-доцента. З цього часу його життя було нерозривно пов'язане з Києвом.

Упродовж 1909–1913 рр. В. Ю. Данилевич обіймав посаду заступника голови Комітету Київського художньо-промислового та наукового музею імені государя імператора Миколи Олександровича, голови Комісії старого Києва при цьому Комітеті, а також став членом-кореспондентом Київського товариства старожитностей і мистецтв та опікувався поповненням музейної колекції. У 1910 р. В. Ю. Данилевича обрали дійсним членом

¹⁵ Гомоляко, А. В. Ю. Данилевич як дослідник історії Слобожанщини. С. 98.

¹⁶ Етнографічний музей у Харкові. С. 3.

<https://libraria.ua/numbers/920/64698/?PageNumber=3&ArticleId=2284477&Search=данилевич>.

¹⁷ Данилевич, В. Е. Музей изящных искусств и древностей. С. 62-63.

¹⁸ Данилевич, В. Е. Этнографический музей. С. 139.

¹⁹ Ляшко, С. М. Про участь В. Ю. Данилевича у підготовці та роботі XII Археологічного з'їзду у Харкові. С. 132.

управління Київського товариства старожитностей і мистецтв. Василь Данилевич подарував багато книг бібліотеці музею²⁰.

За ініціативи Данилевича в 1913 р. у Києві було відкрито Археологічний музей при Вищих жіночих Курсах. *«За отсутствием археологического музея на Курсах, я вынужден был читать первый курс русских древностей по рисункам. Конечно, такой способ чтения столь специального курса нельзя назвать удовлетворительным в педагогическом отношении...»*, – писав В. Данилевич²¹.

Ідея В. Ю. Данилевича створити Археологічний музей при Вищих жіночих курсах та висловлене ним прохання про допомогу знайшли відгук у хранителя археологічного відділу міського музею Вікентія В'ячеславовича Хвойки, який передав музею свою колекцію²².

Колекція В. В. Хвойки складалася з 242 предметів старожитностей та була добре упорядкована. Ця колекція була із захопленням прийнята професорами, слухачами та служителями курсів²³.

Повернувшись в Україну в 1918 р., Василь Данилевич відновив діяльність Музею старожитностей Університету Св. Володимира, фонди якого були евакуйовані до Саратова у 1915 р. Після повернення університету до Києва виявилось, що фонди Музею були розпорочені та потребували значних зусиль задля їх систематизації та впорядкування. В. Ю. Данилевич зумів залучити студентів до відновлювальних робіт. У 1928 р. у київських музейних та наукових колах з'явилася думка щодо створення окремого Археологічного музею, в якому б об'єдналися розкидані по всьому Києву археологічні фонди. З цією метою археологічні колекції Музею старожитностей були передані до спеціального Музейного містечка і стали базою для формування впродовж двох років Археологічного музею Академії Наук УРСР. В. Ю. Данилевич брав у цьому активну участь²⁴.

Висновок. Василь Юхимович Данилевич зробив значний вклад у розвиток і діяльність музеїв України початку ХХ ст. Вчений брав активну участь у роботі Музею витончених мистецтв і старожитностей Харківського університету, Етнографічного музею Харківського історико-філологічного товариства, Київського художньо-промислового та наукового музею, Музею старожитностей Університету Св. Володимира у Києві, заснував Археологічний музей Вищих жіночих курсів у Києві. Василь Юхимович багаторазово поповнював фонди музеїв та залучав до музейницької справи студентів. За спогадами Б. Д. Крупницького, ґрунтовність, критичність, акуратність, точність у науковій роботі В.Ю. Данилевича²⁵ дозволили вченому зробити вагомий внесок не лише у галузі музейної справи, а й у наукову діяльність загалом.

²⁰ Зиновіва, Ю. Формування археологічної бібліотеки Київського художньо-промислового і наукового музею: люди і книги. 378-395.

²¹ Пічкур, С. С. Археологічна освіта в Києві у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. С. 211.

²² Кобченко, К. А. Київські вищі жіночі курси: становлення жіночого університету. С. 194.

²³ Пічкур, С. С. Археологічна освіта в Києві у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. С. 211.

²⁴ Козловская, В. Е. Памяти проф. В. Е. Данилевича: Некролог. С. 315.

²⁵ Крупницький, Борис. Зі спогадів історика. С. 19.

Література

- Данилевич, В. Е. 1896. Очерки истории Полоцкой земли до конца XIV столетия. Тип. Императорского Университета Св. Владимира. Киев. 288 с.
- Данилевич, В. Е. 1911. Музей изящных искусств и древностей при Харьковском университете (1805-1905). *Учебные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805-1905)* /под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. Харьков. 52-68.
- Данилевич, В. Е. 1911. Этнографический музей. *Учебные общества и учебновспомогательные учреждения Харьковского университета (1805-1905)* /под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. Харьков. 132-140.
- Герасимова, Г. П. Данилевич Василь Євтимович. *Енциклопедія сучасної України*: у 30 т /ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. Київ. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23436.
- Гомоляко, А. 2010. В. Ю. Данилевич як дослідник історії Слобожанщини. *Український історичний збірник*. 13(2). 97-105.
- Етнографічний музей у Харкові. 24.09.1908. *Рада*. Київ. 218. С. 3.
<https://libraria.ua/numbers/920/64698/?PageNumber=3&ArticleId=2284477&Search=данилевич>.
- Зиновієва, Ю. 2017. Формування археологічної бібліотеки Київського художньопромислового і наукового музею: люди і книги. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. Київ. 21. 378-385.
- Кобченко, К. А. 2002. Київські вищі жіночі курси: становлення жіночого університету. *Наукові записки*. 20. 191-196.
- Козловская, В. Е. 1937. Памяти проф. В. Е. Данилевича: Некролог. *Советская археология*. 4. 313-315.
- Крупницький, Борис. (2017). Зі спогадів історика /Упоряд., вст. стаття, ком. Дмитра Гордієнка; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ. 144 с.
- Ляшко, С. М. 2003. Про участь В. Ю. Данилевича у підготовці та роботі XII Археологічного з'їзду у Харкові. *Археологія*. Київ. 132-135.
- Пічкур, С. С. 2012. Археологічна освіта в Києві у другій половині XIX – на початку XX століття. *Археологія і давня історія України*. Київ. 9. 208-212.
- Юркова, О. В. 2004. Данилевич Василь Юхимович. *Енциклопедія історії України* /редкол.: В. А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка. 2: Г-Д. 688 с. http://www.history.org.ua/?termin=Danylevych_V.

References

- Danilevich, V. E. 1896. Ocherki storii Polockoj zemli do konca XIV stoletiya [*Essay on the History of the Polotsk land until the end of the XIV century*]. Tip. Imperatorskogo Universiteta Sv. Vladimira. Kiev. 1896. 288 s. [in Russian].
- Danilevich, V. E. 1911. Muzej izyashchnyh iskusstv i drevnostej pri Har'kovskom universitete (1805-1905) [*Museum of Fine Arts and Antiquities at Kharkiv University (1805-1905)*]. Uchenye obshchestva i uchebno-vspomogatel'nye uchrezhdeniya Har'kovskogo universiteta (1805–1905 гг.). [*Scientific Societies and Educational and Auxiliary Establishments at Kharkov University (1805-1905)*]. Har'kovskij Imperatorskij universitet [*Kharkov Emperor's university*]. Kharkov. 52-68 [in Russian].
- Danilevich, V. E. 1911. Etnograficheskij muzej [Ethnographic Museum]. Uchenye obshchestva i uchebno-vspomogatel'nye uchrezhdeniya Har'kovskogo universiteta (1805–1905 гг.). [*Scientific Societies and Educational and Auxiliary Establishments at Kharkov University (1805-1905)*]. Har'kovskij Imperatorskij universitet [*Kharkov Emperor's university*]. Kharkov. 132-140 [in Russian].
- Herasymova, H. P. Danylevych Vasyl' Yevtyimovych. Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny: u 30 t./red. kol. I. M. Dzyuba [ta in.]; NAN Ukrayiny, NTSH, Koordynatsiyne byuro entsyklopediyi suchasnoyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. [*Encyclopedia of modern Ukraine: in 30 volumes / ed. I. M. Dzyuba NAS of Ukraine, NTSh, Coordination Bureau of the Encyclopedia of Modern Ukraine NAS of Ukraine*]. Kyiv. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23436. [in Ukrainian].
- Gomolyako, A. 2010. V. Yu. Dany`levy`ch yak doslidny`k istoriyi Slobozhanshhy`ny` [V. Y. Danylevych as a researcher of the history of Slobozhanshchyna]. Ukrayins`ky`j istory`chny`j zbirny`k [*Ukrainian historical collection*]. 2010. 13 (2). 97-105 [in Ukrainian].
- Ethnographic Museum in Kharkiv. 24.09.1908. Rada [*The Council*]. Kiev, 218. 3.
<https://libraria.ua/numbers/920/64698/?PageNumber=3&ArticleId=2284477&Search=Danilevich>. [in Ukrainian]
- Zi`noviyiva, Yu. 2017. Formuvannya arxeologichnoyi biblioteky` Ky`yivs`kogo xudozhn`opromy`slovo i naukovo muzeyu: lyudy` i kny`gy` [*Formation of the archaeological library of the Kyiv Art-Industrial and Scientific Museum: people and books*]. Materialy` i doslidzhennya z arxeologiyi Pry`karpattya i Voly`ni [*Materials and research on the archeology of the Carpathian region and Volhynia*]. Kyiv. 21. 378-395 [in Ukrainian].
- Kobchenko, K. A. 2002. Kyivski zhinochi cursy: stanovlenya zhinochogo universytetu [*Kyiv Higher Women's Courses: Formation of the Woman's University*]. Naukovi zapy`sky` [*Scientific notes*]. 20. 191-194 [in Ukrainian].
- Kozlovskaja, V. 1937. Pamjati prof. V. Ye. Danilevicha [*In Memoriam of Prof. V. Danylevych*]. *Obituary. Soviet archaeology*, 4. 313-315 [in Russian].
- Krupny`cz`ky`j, Bory`s .2017. Zi spogadiv istory`ka [*From the memoirs of a historian*] /Uporyad., vst. stattya, kom. Dmy`tra Gordiyenka; Insty`tut ukrajins`koyi arxeografii ta dzhereloznavstva im. M. S. Grushevs`kogo NAN Ukrayiny` [*Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies named after M.S. Hrushevsky NAS of Ukraine*]. Kyiv, 144 s. [in Ukrainian].

- Lyashko, S. M. 2003. Pro uchast' V. YU. Danylevycha u pidhotovtsi ta roboti XII Arkheolohichnoho z'yizdu u Kharkovi. [*About the participation of V. Yu. Danylevych in the preparation and work of the XII Archaeological Congress in Kharkiv*]. Arkheolohiya [*Archeology*]. Kyiv. 132-135 [in Ukrainian].
- Pichkur, S. S. 2012.. Archeologichna osvita u Kyive u drygii polovine XIX – na pochatky XX stolitta [*Archeology education in Kyiv in the second half of the XIX-early XX century*]. Arxeologiya i davnya istoriya Ukrayiny` [*Archeology and ancient history of Ukraine*]. Kyiv, 9. 208-212 [in Ukrainian].
- Yurkova, O. V. 2004. Danylevych Vasyl' Yukhymovych. Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny [*Encyclopedia of the History of Ukraine*] /redkol.: V. A. Smoliy ta in.; Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. [/editor.: V. A. Smoliy and others; *Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine*]. Kyiv: Naukova dumka. 2: H-D. 688 s. http://www.history.org.ua/?termin=Danylevych_V. [in Ukrainian].